

Rapport 2009:1 R

Utvärdering av regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum

Utgiven av Högskoleverket 2009

Högskoleverkets rapportserie 2009:1 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, analysavdelningen, **Aija Sadurskis**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Edita Västra Aros AB, Västerås, mars 2009, andra tryckningen

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Uppdraget	7
De regionala utvecklingscentrumen	13
De nationella resurscentrumen	17
Centrumens uppdrag och kommunernas erfarenheter	23
De regionala utvecklingscentrumens uppdrag	23
De nationella resurscentrumens uppdrag	23
Kommuners erfarenheter enligt våra intervjuer	25
Rektorers erfarenhet enligt en enkät	27
Kommuners önskemål om skolutveckling	29
Centrumens verksamhet	33
De regionala utvecklingscentrumens verksamhet	33
De nationella resurscentrumens verksamhet	35
RUC och lärarutbildningen	43
Myndigheten för skolutvecklings betydelse för centrumen	47
De regionala resurscentrumen	47
De nationella resurscentrumen	49
Slutsatser	51
Kommunerna	51
Skolverket	52
Högskolan	53
Regionala utvecklingscentrum	53
Nationella resurscentrum	56
Bilaga 1: Statliga insatser för skolutveckling	59
Bilaga 2: En förteckning över de regionala utvecklingscentrumen	61
Bilaga 3: Skolverkets panelundersökning	63
Bilaga 4: Uppdrag till Högskoleverket att utvärdera regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum	67

och kompetensutveckling för gymnasieskolans yrkeslärare. Det förefaller alltså som att man ser ett större behov av kompetensutveckling för yrkeslärare än för de lärare som undervisar i teoretiska ämnen.

Kommunerna uppger att deras behov av ämnesmässig kompetensutveckling tillgodoses av de regionala utvecklingscentrumen framför allt genom att centrumen ofta administrerar stora statliga satsningar, som Lärarlyftet. Det framgår dock att Lärarlyftet för många kommuner inte har någon avgörande betydelse. Flera kommuner säger att de inte har råd att använda sig av Lärarlyftet, eller att alltför få lärare kan få del av satsningen för att det ska göra någon skillnad. På flera håll är man också kritisk mot Lärarlyftets inriktning: det anses ha för lite av didaktiskt perspektiv och vara för inriktat på den individuella lärarens behov. Utanför de stora statliga satsningarna förekommer det att högskolan anlitas för kurser, ofta genom direkta kontakter med aktuella institutioner. Kommunerna tar dock inte alltid hjälp utifrån eftersom de kan ha egen, intern kompetens, som kan användas. Flera kommuner hänvisar till att sådan kompetens byggts upp med hjälp av satsningar från Myndigheten för skolutveckling.

Att Nationellt resurscentrum för matematikutbildning, NCM, har mycket stor betydelse för kompetensutvecklingen i matematik är ställt utom tvivel. Några kommuner nämner också stöd från Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling.

Allmänna skolfrågor

Utöver ämnesmässigt kunnande behöver de som är verksamma i skolan kompetensutveckling på andra områden som är viktiga för att skolan ska nå sina mål: kompetens i bedömning och betyg, arbetssätt, kvalitetsarbete, samverkan med hemmen, organisationsutveckling och ledarskap. Dessa områden kallas här, något godtyckligt, för allmänna skolfrågor.

De intervjuade kommunföreträdarna nämner behovet av kompetensutveckling i allmänna skolfrågor betydligt oftare än de nämner behovet av ämnesmässig kompetensutveckling. Bland allmänna frågor dominerar bedömning, ofta kopplat till de nya målen i grundskolans åk 3, och till användning av individuella utvecklingsplaner och skriftliga omdömen. Därefter nämns ledarskap på olika nivåer respektive kvalitetsarbete och kvalitetsredovisningar. Nästan lika vanligt är det att kommunerna har olika önskemål som har att göra med att arbeta mot mål och att använda styrdokument.

Behovet av kompetensutveckling i allmänna frågor tillgodoses av ett regionalt utvecklingscentrum i några, men långt ifrån alla, kommuner. Ofta

finns det en vilja att hantera dessa frågor med hjälp av egen kompetens, som även den kan ha byggts upp med hjälp av satsningar från Myndigheten för skolutveckling. Däremot ställs det stora förhoppningar på rektorsutbildningen när det gäller ledarskapsutbildning.

Tvärfrågor

Det finns ett flertal områden som tas upp i skolan, men som inte hör till ett specifikt ämne. Det gäller frågor som miljö, internationalisering, demokrati, elevinflytande, jämställdhet och mångfald. Dessa frågor har här fått beteckningen tvärfrågor.

Det är tydligt av intervjusvaren att tvärfrågorna är nedtonade i förhållande till de två föregående områdena. Elevdemokrati och medinflytande, mångfald och jämställdhet nämns något oftare än miljö och internationalisering.

Kommunerna uppger till helt övervägande del att de hanterar tvärfrågorna själva. De ses dessutom ofta inte som enbart skolfrågor, utan som något kommunövergripande.

Forskning

Att skolan och högskolan bör få bättre kontakt är en av de centrala tankarna bakom skapandet av regionala utvecklingscentrum, och forskningsanknytningen av skolans verksamhet är ett sätt att åstadkomma det. Även lärarutbildningens forskningsanknytning har behövt stärkas och när Högskoleverket 1997 fick i uppdrag att fördela medel till forskningsanknytning av lärarutbildningen konstaterade verket att regionala utvecklingscentrum involverats i flera av de projekt som ansökt om medel. I intervjuerna med kommuner har vi diskuterat hur kommunerna ser på forskning: vilka behov finns och hur kan de tillgodoses?

Många av de kommunföreträdare som intervjuats uttrycker intresse för forskning och forskningsanknytning, men de ses som områden som behöver utvecklas. Det finns en insikt om att den dåliga kontakten med forskningen till stor del beror på kommunerna själva. Utöver de vanliga skälen, tidsbrist och arbetsbelastning, uppger några kommuner att man saknar vana att umgås med högskolan och diskutera forskning. Naturligtvis varierar kommunerna mycket, resursstarka kommuner som tänker strategiskt om skolutveckling är inte bara mer medvetna om betydelsen av forskningsbaserad kunskap, utan har också andra förutsättningar att tillgodose sina behov.

Forskningsanknytning av skolans verksamhet kan ta sig olika former. När det gäller att vara uppdaterad om relevant forskning hänvisar man framför allt till Skolporten⁸, respektive till NCM när det gäller matematikdidaktisk forskning. För att få en närmare forskningsanknytning av skolans verksamhet bedrivs forskningscirkel på en del håll, med varierande resultat. I sju till åtta av de intervjuade kommunerna (inklusive Sameskolan) har det bedrivits aktionsforskning tillsammans med forskare från något lärosäte, något kommunerna gärna talar om. Kommunerna vill ofta se en mer praxisanknuten forskning; mer specifikt nämner många kommuner den potential som finns i att låta lärarstudenternas examensarbeten utgå från frågor som finns i verksamheten.

Att få fler forskningsutbildade lärare i skolorna är en fråga som diskuterats i olika sammanhang. I intervjumaterialet ser vi att ett antal kommuner, ensamma eller tillsammans med andra kommuner, finansierar en eller några lärare som forskarutbildas. Det är också möjligt att använda en del medel från Lärarlyftet för detta. Det finns ofta en medvetenhet om risken för att läraren sedan försvinner från skolans verksamhet. Däremot har ingen av de kommuner vi talat med problematiserat sin roll som arbetsgivare, när det gäller att attrahera och behålla forskarutbildade lärare.

Med undantag för NCM, förefaller RUC och NRC inte vara så viktiga för forskning eller forskningsanknytning. Kommunerna nämner dem i alla fall bara i mycket liten utsträckning.

8. www.skolporten.se

Centrumens verksamhet

I föregående avsnitt beskrev vi hur kommunernas företrädare ser på sina behov av skolutveckling, och hur de beskriver att de tillgodoser behoven. Denna beskrivning kan ställas mot den verksamhet som de regionala utvecklingscentrumen och de nationella resurscentrumen bedriver.

De regionala utvecklingscentrumens verksamhet

Det som framkommer tydligt av de intervjuer vi gjort med de regionala utvecklingscentrumen är att de alla arbetar med att kanalisera önskemål. De formella samråds- och samverkansstrukturer som finns är beskrivna på annat håll i denna rapport, och därutöver lägger centrumen mycket tid på arbetet med att bygga upp, underhålla och delta i nätverk som kan gälla utvecklingsledare, rektorer eller olika lärargrupper. Ofta beskrivs centrumens verksamhet som en bro mellan två parter men det förefaller vara kommunernas önskemål på högskolan, snarare än högskolans på kommunerna, som kanaliseras. Genom att ett centrum fångar upp önskemål på utbildning som sedan kan genomföras av någon av högskolans institutioner, fungerar också centrumen som ingång till högskolan.

Av samtal med regionala utvecklingscentrum framkommer att man gått ifrån enstaka insatser, som kurser i olika ämnen som anordnas vid ett tillfälle. En beskrivning som förekommer är att sådana insatser är ”tomtebloss” – något som snabbt blossar upp men lika snabbt dör ut. Centrumen poängterar ofta att deras verksamhet, till skillnad från verksamheten hos olika privata aktörer som finns på utbildningsområdet, ska kännetecknas av långsiktighet och uthållighet. Det är också vår bedömning att man på många håll arbetar på det sättet. Ett av centrumen beskriver till exempel hur man, genom att vara en ”kritisk vän”, utmanar rektorer att bygga en mötande organisation, så att de insatser som görs verkligen kommer skolan till del.

Centrumens arbete är i stor utsträckning projektbaserat genom att olika statliga satsningar stått för en avsevärd del av finansieringen av arbetet. Det framgår också av intervjuerna att många RUC initierar eller driver projekt som har sitt ursprung i en eller flera kommuners önskemål. Sådana projekt drivs i grupper som normalt innehåller deltagare från berörda kommuner.

Kvalitetsredovisningar eller skolinspektionsrapporter kan också ligga till grund för att bedöma behov av skolutveckling.

Att utveckla arbetssätten, i skolan, kommunen och högskolan, är en stor del av RUC:s arbete. Flera RUC erbjuder utbildning i att arbeta i nätverk, vara processutvecklare eller arbetslagsledare. En relativt ny företeelse som några RUC tagit initiativ till, är adjungerade adjunkter som finns på några håll, kommunalt anställda lärare som knyts till högskolans lärarutbildning. En förhoppning är att man ska få till även motsatsen, att högskolelärare tjänstgör en tid i skolan. Det har också förekommit att RUC varit drivande i att sprida metoden Learning study, ett sätt att undersöka och utveckla skolans undervisning.

En genomgång av vad som kommit fram om olika slags projekt, utifrån den uppdelning i olika former av skolutveckling som beskrivits ovan, ger denna översiktliga bild av vad de regionala utvecklingscentrumen gör. Inom området ämnesmässig kompetensutveckling arbetar centrumen med bland annat Lärarlyftet. Arbetet kan variera från att bara handla om att koordinera kurser som högskolan ger, till att mer aktivt problematisera vad skolhuvudmännen behöver. Att administrera behörighetsgivande utbildning inom ramen för de statliga satsningarna SÄL, VAL och ULV kan kräva en stor arbetsinsats för RUC på de lärosäten som omfattas. Ett stort projekt som finns på flera håll är vidareutbildning av barnskötare till förskollärare. Matematikprojekt, ibland i nyskapande former, utgör också en stor del av centrumens verksamhet. Detsamma gäller projekt om specialpedagogik, förskolepedagogik samt läs- och skrivutveckling. Den kursverksamhet som finns består dels i att centrumen förmedlar de kurser som finns på högskolan, dels i att utbildning skraddarsys, som kurser i läs- och skrivutveckling eller kurser i engelska för tidigare åldrar. RUC arbetar med de allmänna skolfrågorna till stor del genom de projekt som finns för att utveckla skolans arbetssätt, dvs. att utbilda processutvecklare, arbetslagsledare m.m. Några exempel på insatser är att ett centrum driver ett projekt för att utveckla former för bedömning och ett annat centrum anordnar ledarkonferenser för rektorer. De exempel på arbete med tvärfrågor som nämnts i intervjuerna är inte många: ett projekt om mobbning, föreläsningar och andra projekt om hälsa och ett seminarium om didaktik i interkulturella miljöer.

Som nämnts ovan har vi inte uppfattat att de regionala utvecklingscentrumen spelar någon stor roll för kopplingen mellan skolans verksamhet och forskningen för kommunföreträdare. Intervjuerna med centrumen ger dock en annan bild, nämligen att en hel del aktivitet pågår, och att det

är ett område som det finns stora förhoppningar om att man ska kunna utveckla. Ett sådant möjligt utvecklingsområde är att initiativ till skolutvecklingsprojekt som kommer från en kommun ska kunna utvecklas till forskningsprojekt. Detsamma gäller att examensarbeten som lärarstudenter gör kan utgöra förstudier till forskningsprojekt. Att bedriva skolutveckling i form av en forskningscirkel, som att seminarier utvecklats till att bli forskningscirklar, nämns av några centrum. Några andra projekt eller arbetsätt nämns bara vid enstaka centrum: ett centrum har drivit ett projekt om hur man arbetar med aktionsforskning, och ett annat centrum har haft en konferens om forskningskommunikation. På flera håll förekommer att verksamma lärare bjuds in för att under en eller två dagar få ta del av föreläsningar om den forskning som bedrivs vid lärosätet. Centrumen kan också hämta inspiration från andra håll, som det centrum som planerar att arbeta med så kallade forskningsspanare efter Vetenskapsrådets modell. Slutligen kan ett lärosäte markera betydelsen av förankring av forskning: ett centrum uppger att lärosätets lärarutbildningsnämnd bara beviljar medel för utbildningsvetenskaplig forskning om den sökande samarbetar med en kommun.

De nationella resurscentrumens verksamhet

Nationellt centrum för matematikutbildning

NCM, Nationellt centrum för matematikutbildning, har en bred och omfattande verksamhet. Man ger ut tre tidskrifter, varav *Nämnamnaren* som främst sprids till skolpersonal är den största och mest kända. Den har ca 6 000 prenumeranter och många av dessa är skolor, varför antalet läsare är betydligt högre. De övriga två tidskrifterna är nordiska, varav den ena är en forskningstidskrift i matematikdidaktik och den andra en populärvetenskaplig skrift om och i matematik. NCM ger också ut egen litteratur, till exempel kunskapsöversikter, som är inriktad på kompetensutveckling för lärare i olika skolformer och stadier. Det mesta materialet tillhandahålls till självkostnadspris, men mycket finns fritt att ladda ner från webbplatsen. Centrumets webbplats innehåller dagligen uppdaterad information om aktuella lokala, nationella och internationella frågor och händelser av intresse för målgrupperna. Enligt mätningar av antalet besök på webbplatsen visades ca 470 000 sidor per månad för externa besökare under 2008.

NCM har i sina lokaler en utställning av aktuella läromedel i matematik och ett omfattande forskningsbibliotek med tillhörande webbstöd.

Utställningen är öppen för besökande lärare. Man ger också stöd i olika former till lärare via webbsida, telefon, e-post, skolbesök, besök på NCM m.m. Även upprätthållande och utveckling av internationella kontakter och nätverk ingår i verksamheten.

De vanligaste sätten att arbeta mot kommunerna (de fristående skolorna ingår inte i NCM:s uppdrag) är genom Nämnamnaren och via så kallade förändringsagenter. Just nu är förändringsagenterna de lokala matematikutvecklare som finns i nästan alla kommuner. För att fånga upp de behov som kommunerna har av kompetensutveckling utnyttjar NCM ett nätverk av lärarutbildare i matematik, som samlas en gång per år. Önskemål kommer också in genom de kommunala matematikutvecklarna, liksom genom webben, inte minst på ett debattforum på Nämnamnarens webbplats.

NCM tar olika nationella initiativ inom matematikområdet, till exempel konferenser som Matematikbiennalerna, som varje gång samlat mer än 3 000 deltagare, konferenser för matematikutvecklare och konferenser inom ramen för den så kallade Mattebron.

Kemilärarnas resurscentrum

Kemilärarnas resurscentrum, KRC, arbetar på olika sätt för att stödja kemilärare i grundskolan och gymnasieskolan. Hörnstenar i verksamheten uppges vara referenslitteratur, eget laboratorium och internationella kontakter. Informationsbrev utkommer fyra gånger per år med en upplaga på 1800 exemplar som skickas till ämnesansvarig lärare, och kan laddas ned från webbplatsen. I genomsnitt loggar 82 personer in på webbplatsen varje dag, för att ladda ner läromedel, ta del av referenslitteratur eller beställa till exempel laborationer. KRC säljer ca tio kompendier per dag, och får ca sex frågor per dag i sin frågelåda eller per telefon, från lärare och ibland elever.

KRC ordnar kurser och andra aktiviteter. Några exempel är så kallade biennaler, som är kompetensutveckling som anordnas för lärare i grundskolan, laborationskurser, och kurser i säkerhet i skolans kemiundervisning. Man kan också informera om eller demonstrera experiment i olika sammanhang via andra organisatörers workshops eller föreläsningar m.m. Enligt KRC kontaktar ibland utbildningsplanerare eller kommuner dem för att beställa studiedagar, men oftast är det lärare som vill att de kommer.

Enligt KRC berörs i stort sett alla Sveriges skolor på ett eller annat sätt av KRC:s verksamhet. Man träffar årligen ca 1 000 lärare personligen utöver alla kontakter via andra medier, samt i andra organisatörers verksamheter dit man inbjudits.

Nationellt resurscentrum för fysik

Nationellt resurscentrum för fysik arbetar för att stimulera och förbättra fysikundervisningen i skolan. För att nå ut till många lärare, och även till elever, använder man framför allt webbplatsen, men man åker också ibland ut i skolorna och besöker och arrangerar studiedagar. Under några perioder har det funnits öronmärkta pengar till utbildningar som den så kallade Fysikbutikens med cirka 2 000 deltagare. Centrumet arrangerar också NO-biennalen vartannat år.

Vid några skolor finns det pågående projekt. Det finns också ett projekt med fyra pilotförskolor, och man har en särskild pedagog som arbetar mot förskolor. Ett av syftena är att utarbeta former för förskolearbete. De kurser som finns är poängkurser, kortare kurser och enstaka dagar. Kurserna ges alltid på distans och en generell regel uppges vara att det är viktigt att det är mer än en deltagare från en skola, för att det ska ge genomslag i verksamheten. Centrumet konstaterar att lärarna gärna vill ha fortbildning men att grupper av lärare skiljer sig åt. Låg- och mellanstadielärarna vill gärna ha fortbildning i fysik eftersom de vet att målen i femman inte nås. Gymnasielärarna vill ha utbildning i det som de inte fick i sin grundutbildning. Det finns även SO-lärare (1–7) som inte har NO i sin utbildning men ändå undervisar i det. Den kategori som är svårast att nå, enligt centrumet, är högstadielärarna.

Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik

Det val Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, BRC, har gjort för att nå hela Sverige är att lägga fokus på tidningen Bi-lagan och webbplatsen. Bi-lagan kommer ut tre gånger per år och skickas till alla rektorsområden, ca 9 000, automatiskt. Skolor kan prenumerera, vilket ca 3 500–4 000 skolor gjort, och ca 1 000 prenumererar i elektronisk form. Bi-lagan skickas till naturkunskapslärare/biologilärare vid gymnasieskolor och till lärare i NO/biologi vid grundskolor. Ett nummer per år skickas även till alla förskolor, och upplagan stiger då från 12 000 till 37 000. Allt är gratis. BRC får många e-brev med gensvar och förfrågningar om fler exemplar av Bi-lagan. BRC:s webbplats fick 1,6 miljoner besök under 2007, ca 4 000 besök per dag. Allt material är gratis och nedladdningsbart, och material nedladdades 350 000 gånger. Direkta kontakter från lärare gäller ofta säkerhet eller biotekniklaborationer. De får ungefär en kontakt om dagen i genomsnitt, och det uppges kräva en inte oväsentlig arbetsinsats.

En flik på webbplatsen, "Kurserbudanden", visar exempel på innehåll i kursdagar som BRC erbjuder till skolor. Upp till tio kurser per år genom-

förs, och förfrågningarna är något fler. När BRC håller kurser har de alltid små grupper på grund av de praktiska inslagen. Om det är en beställd kurs är det många lärare från samma skola, annars är det oftast få lärare från samma skola.

I samband med ett stort Linnéprojekt skickade BRC ut ett stort introducerande häfte med ett informationsbrev till skolledare. Genom att de samarbetar med andra aktörer, till exempel andra nationella resurscentrum, regionalt utvecklingscentrum på aktuell ort, Myndigheten för skolutveckling, Apotekarsocieteten m.fl. får de, och deras nätverk, kännedom om BRC.

CETIS – centrum för teknik i skolan

För att nå ut till så många lärare som möjligt arbetar CETIS till stor del via lärarutbildningarna. Man driver bl.a. ett nätverk för lärarutbildare i teknikämnet vid alla lärarhögskolor. Det samlas fyra gånger per år för att bland annat arbeta med kursplanefrågor. För närvarande driver man också en särskild seminarierie med tekniklärarutbildare och lärare från olika håll i landet. Syftet med denna är i första hand att bidra till den förestående kursplanerevisionen. Sedan början av 90-talet anordnar CETIS vartannat år en rikskonferens för lärare. Den senaste ordnades i april 2008 med drygt 800 deltagare. Vidare ordnas vartannat år regionala konferenser på tre till fyra platser per omgång, de senaste 2007. I dessa deltog ca 1 000 lärare.

CETIS samarbetar med landets lärarutbildningar kring utveckling av kurser i teknik. Däremot har man valt att inte konkurrera med lärarhögskolorna genom att arrangera egna kurser. Många enskilda lärare kontaktar CETIS i olika frågor om t.ex. hur en tekniskal ska inredas och utrustas, tips på skolor som är lämpliga att göra studiebesök på, och vilka regler som gäller för teknikämnet. Man upplever att behovet av denna typ av service ökar. Direkt stöd till lärare finns också i form av kostnadsfritt lektionsmaterial på webbplatsen. Det är en översättning och anpassning av ett brittiskt material för förskolan och de lägre årskurserna i grundskolan.

Ett nyhetsbrev ges ut med fyra nummer per år. Brevet distribueras till grundskolor, kommunala utbildningsförvaltningar, gymnasieskolor med teknikprogram, landets lärarutbildningar och till cirka 3 000 enskilda prenumeranter. Det trycks i ca 10 000 exemplar och finns på webbplatsen.

CETIS har en rätt omfattande webbplats med styrdokument, aktuella aktiviteter, undervisningsexempel, litteraturtips, information om pågående forskning, webbaserat undervisningsmaterial, anmälningsformulär för kurser inom Lärarlyftet m.m. CETIS anger webbplatsen som ett vik-

tigt instrument för att nå ut till lärarna, och får ca 2 000 unika besökare per månad.

Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk

Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk upplever att skolutveckling görs synonymt med kompetensutveckling för lärare men har erfarenheter från sin verksamhet av att det kan vara helt andra åtgärder som ensamma eller kombinerade med kompetensutveckling ger ökad måluppfyllelse. Kommunerna vänder sig till centrumet när de har behov av stöd och råd eller någon form av insats. Det kan gälla att få hjälp med att planera och genomföra kompetensutvecklingsinsatser, och centrumet ger 40–50 föreläsningar per år. Centrumet driver och deltar också i olika nätverk. För närvarande finns det 12 nätverk av olika slag, där pedagoger, skolledare med flera träffas. Centrumet deltar också i ett antal nationella och nordiska nätverk där andra organisationer med liknande uppdrag ingår. Centrumet ger ut ett nyhetsbrev 4–5 gånger per år, och ca 1 400 prenumererar på brevet. På centrumets webbplats finns, förutom nyhetsbrevet, en del äldre skriftligt material. Webbplatsen får ca 50 000 besök per år.

Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling

Grunden för centrumets arbete är språkets betydelse för elevernas kunskapsutveckling i alla ämnen. Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling har stött förskolor och skolor, både genom kompetensutveckling och genom att sprida kunskap om forskning och kunskapsbaserade metoder och erfarenheter. En särskild satsning på ökad kunskap om flerspråkighet har också gjorts. Många av de uppdrag centrumet arbetat med, som Mångfaldsuppdraget från Myndigheten för skolutveckling, hade en kärna av språk-, läs- och skrivutveckling även om det inte var uppenbart vid första anblicken. Insatserna har riktats till kommunernas förvaltningsnivå, skolledare och lärare, vilka ansetts vara de viktigaste aktörerna, och har omfattat treterminsutbildningar där teori och praktik varvas, utbildning av ”piloter” som i sin tur skulle utbilda andra, satsningar på ökad kompetens inom läs- och skrivutveckling och utbildningar med fokus på läs- och skrivsvårigheter. På kommunal nivå har centrumet arbetat för att det ska finnas läs- och skrivutvecklare både på varje skola och på kommunnivå. Redskapen för att ta reda på behoven har varit olika mötesplatser och skapande av nätverk av olika slag. En kunskapswebb har byggts upp med uppgifter om aktuell litteratur, konkreta didaktiska exempel och annat

inspirationsmaterial. Centrumet har också uppdragit åt forskare att dels genomföra forskningsprojekt, dels skriva om dem.

Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering

Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering, FBA, erbjuder språkkurser, seminarier och projekt, i Sverige och utomlands, som arrangeras eller förmedlar. FBA:s verksamhet svarar delvis mot individuella initiativ av (språk)lärare. Målgruppen är enskilda lärare, arbetslag, skolledare m.fl. FBA har också fristående kurser i språkdiraktik inom Uppsala universitets ordinarie kursutbud. En del av avdelningens kurser vänder sig inte bara till språklärare, utan även till andra lärare. Skolor och kommuner erbjuds fortbildningsprojekt från enstaka dagar till regelbundna träffar i hemkommunen. Avdelningen kan skräddarsy fortbildning, kurser och seminarier, i samarbete med beställaren. En mindre del av verksamheten är uppdrag på konsultbasis som omfattar hela kommuners lärare (främst språklärare). Varje år arrangeras fransk-, spansk- och tysklärardagar, liksom seminariedagar för modersmållärare, ofta i samarbete med andra organisationer. Avdelningen är också svenskt kontaktorgan för Europarådets språkprojekt: Europeisk språkportfolio 16+, och rådets fortbildningsprogram Pestalozzi. FBA arbetar för att öka antalet lärare som deltar i kurser utanför Sverige.

FBA informerar om sin verksamhet genom ett nyhetsbrev ca fyra gånger per år. Ett arbete pågår för att utveckla webben för information och kommunikation med målgrupperna. För att stimulera intresset för språk kommer en nyproducerad bok om glädjen av språkkunskaper att skickas gratis till alla skolor. Skolor och kommuner kan också köpa ett språkdiraktiskt hjälpmedel till låg kostnad.

Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom, NCFF

NCFF:s verksamhet etablerades genom en serie nationella och regionala konferenser. De har sedan använt sig av ”mötesplatser” efter en modell utvecklad av Myndigheten för skolutveckling: att ta del av erfarenheter och lärande exempel i kaféform, med NCFF som värd i samarbete med lokala parter. NCFF arbetar också med ”utmaningar” där skolor får tävla om vem som är bäst på att till exempel få eleverna att gå eller cykla till skolan. Skolorna får berätta om sin verksamhet, varpå NCFF väljer ut några som får stimulansbidrag för att kunna sprida sina berättelser. NCFF har också på enskilda kommuners initiativ medverkat i fortbildning, strategiskt stöd

och andra insatser för att främja den lokala vidareutvecklingen. Detta kompletterades under två år av tre regionala ambassadörer, alla skolledare, som på deltid arbetade i framför allt norra och södra Sverige samt Stockholmsområdet. NCFF:s utåtriktade verksamhet – ”utmaningar”, konferenser, utbildningsinsatser (egna och samarbeten med högskolor och universitet) framställning av material m.m. som sprids via webbplatsen, som nyhetsbrev, temanummer och faktablad – vänder sig i stor utsträckning direkt till skolledare, lärare och övrig personal, snarare än till enbart kommuner. Nyhetsbrevet har 3 600 prenumeranter. Centrumet har också försökt ta reda på vad skolorna vill ha genom att skicka enkäter till idrottslärare och skolledare. NCFF har fått en del uppdrag, som att göra kartläggningar och kunskapsöversikter samt att utvärdera särskilda insatser (Dans i skolan, Handslaget, Hälsofrämjande arbete i skolan).

Encell

Encell beskriver sin verksamhet som något skild från de andra resurscentrumen, i det att man också vänder sig till näringslivet. Det är dock bara den del av verksamheten som handlar om skolutveckling som tas upp här. Centrumet uppger att samarbetet med kommunerna minskat i takt med att kommunerna prioriterat ned vuxenutbildningen, även om man ser ett uppsving i vuxenutbildning och yrkesutbildning nu. Centrumet har arrangerat ett riksrådslag om vuxenutbildning och skapat mötesplatser där företrädare för kommunerna har deltagit.

Centrumet har också utformat och genomfört en nationell kurs inom vuxenutbildningsmetodik, riktad till alla typer av lärarutbildningar, som de nu erbjuder på andra ställen i landet. En ambition som centrumet har är att uppmärksamma frågor om vuxnas lärande och vuxenutbildning som annars glöms bort. Kommunerna, särskilt vuxenutbildningsanordnare, kontaktar centrumet för att få del av den sakkunskap som finns där, till exempel för att få med Encell i nätverk eller referensgrupper.

RUC och lärarutbildningen

Högskoleverket gjorde år 2005 en enkätundersökning inom ramen för en nationell utvärdering av lärarutbildningen, för att undersöka i vilken utsträckning kommunerna medverkade i planeringen och genomförandet av lärarutbildningen. Av resultatet drog utvärderarna slutsatsen att sådant gemensamt arbete var mycket begränsat. Inte heller utbildningens yrkesrelevans ansåg sig det stora flertalet kommuner kunna påverka, enligt enkätundersökningen. I samma utvärdering av lärarutbildningen, liksom i den uppföljning som publicerades 2008, identifierades den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU) som ett område som behövde utvecklas.

Eftersom de regionala utvecklingscentrumen är ett organ som finns för kommunernas kontakter med lärarutbildningen har vi velat beskriva hur kopplingen kan se ut. Som framgår på annat ställe i denna rapport anger de regionala utvecklingscentrumen ofta lärarutbildning som ett av tre huvudsakliga områden som de arbetar med. Mer specifikt har de flesta RUC som en av sina uppgifter att utveckla VFU:n. Nedanstående exempel (som absolut inte är uttömmande!) på hur RUC arbetar med lärarutbildningen syftar till att ge en bild av det varierande sättet att arbeta.

- PUD, det regionala utvecklingscentrumet vid Högskolan i Dalarna, arbetar mycket genom sina så kallade partnerområden. I områdena hålls dialogmöten där alla rektorer i ett partnerområde deltar, eftersom rektorerna ses som nyckelpersoner. Dessutom deltar oftast en partnerområdeschef, och ibland någon VFU-koordinator, lärare och student. Detta arbetssätt har också spritt sig till andra yrkesutbildningar vid högskolan.
- PUX, det regionala utvecklingscentrumet vid Högskolan Gävle, har nätverk i olika ämnen med lokala lärarutbildare som tar med önskemål från kommunerna till högskolan, men framför allt diskuterar studenternas VFU. PUX arrangerar varje år en lärarutbildningskonferens, dit både högskolans lärarutbildare och de lokala lärarutbildarna inbjuds. Ett av syftena är att stimulera vidareutvecklingen av befintliga nätverk och bildandet av nya.
- GRUC, det regionala utvecklingscentrumet vid Göteborgs universitet, har en utvecklingsledare som träffar vart och ett av de sex olika Lärarutbildningsråden som finns för olika inriktningar av lärarutbild-

ningen, en eller ett par gånger per termin, för att fånga upp önskemål. I råden finns representanter för lärare i kommuner och vid universitetet samt studentrepresentanter, och man diskuterar främst innehållsfrågor, kursplaner etc.

- RUC vid Luleå tekniska universitet har hittills inte varit inblandat i arbetet med lärarutbildningens VFU, men i en verksamhetsplan som nu antagits ingår utveckling av VFU i RUC:s uppdrag. Tanken är att den breda kontaktyta mot kommuner och skolor som VFU ger ska utnyttjas för skolutveckling. Samtidigt ser man en risk för att fastna i den bitvis ganska tunga administration som VFU för med sig. Om det innebär att all kraft måste ägnas åt VFU finns det en risk för att man tappar kontakten med kommunernas strategiska arbete med skolutveckling.
- RUC vid Malmö högskola ordnar varje höst en konferens vid lärarutbildningen. Konferenserna riktar sig till förvaltningschefer, rektorer och berörd personal vid högskolan, och används för att diskutera nyheter som berör lärarutbildningen.
- RUC vid Stockholms universitet bedriver VFU-verksamhet mot 45 partnerområden i sex regioner, med en regionsamordnare, som är knuten till RUC, i varje region. Regionsamordnaren är en länk mellan universitetet och regionen. För varje profilmråde i lärarutbildningen, och för varje region, finns också en profilmrådeslärare som på deltid håller kontakt med "sina" lärarstudenter när de är ute på VFU.
- RESUSH, det regionala utvecklingscentrumet vid Södertörns högskola, har en samordnande administratör som också är handläggare i Lärarutbildningsnämnden (LUN), och en utvecklingsledare som är adjungerad till programstyrelsen för lärarutbildningen. Två av de kommunrepresentanter som finns i LUN ingår också i RUC:s referensgrupp. VFU-samordnaren är dessutom adjungerad till den referensgrupp som är knuten till RESUSH. På så sätt har man insyn och möjligheter att påverka åt alla håll.
- RUC vid Umeå universitet verkar i en region där ca 70 procent av lärarna är utbildade vid det egna universitetet, vilket gör det lättare att få regionens skolor engagerade i lärarutbildningen. Arbetet präglas också av regionens speciella karaktär: här finns Sveriges minsta kommuner, med sårbara glesbygdsskolor. Genom sitt arbete binder RUC samman kommunerna.

- Forum för skolutveckling, det regionala utvecklingscentrumet vid Högskolan Väst, har arbetsintegrerat lärande som profil. Arbetet med lärarutbildningens verksamhetsförlagda del (VFU) går därför som en röd tråd genom allt vad Forum gör. VFU-arbetet gäller inte bara kommunala skolor. De avtal om VFU som finns med de fristående skolorna används också medvetet för att skapa samarbete kring skolutveckling.
- RUC vid Växjö universitet ser att den senaste tvåårsperiodens fokus på att förbättra den verksamhetsförlagda utbildningen har gett resultat. Under samma period har RUC också haft ambitionen att examensarbetet ska vara en del av kommunernas kvalitets- och utvecklingsarbete. Det har inte lyckats ännu men en processgrupp har arbetat fram ett förslag som visar på nya möjligheter.

Vårt sammantagna intryck är att de regionala utvecklingscentrumen på många håll bedriver ett bra arbete för att förstärka den verksamhetsförlagda utbildningen. Med ett tydligare uppdrag och mer stabila förutsättningar (se avsnittet Slutsatser nedan) finns det goda förutsättningar för att centrumens arbete ska kunna bidra till en bättre lärarutbildning, särskilt till en bättre VFU.

Myndigheten för skolutvecklings betydelse för centrumen

I det uppdrag som Högskoleverket fått ingår att göra en bedömning av hur uppdrag från regering och myndigheter påverkat centrumens kapacitet och kompetens. I de intervjuer som gjorts med centrumen har vi ställt frågor om relationen till de centrala skolmyndigheterna: vad uppdragen från Myndigheten för skolutveckling, MSU, betytt, vad det betyder att MSU inte längre finns, och vad man tror om fortsatta kontakter med Skolverket. MSU:s betydelse har också tagits upp i intervjuerna med kommunföreträdare.

De regionala resurscentrumen

Samarbetet mellan MSU och de regionala utvecklingscentrumen, RUC, växte fram genom att MSU knöt avtal med RUC om former och innehåll i samarbetet. Det fanns också en fysisk närhet mellan MSU och RUC genom myndighetens regionala organisation, och det gjordes till och med försök som innebar att MSU-personal placerades på några lärosäten under en period. Relationen mellan MSU och RUC kom därför att präglas av förtroende, och det stora flertalet centrum beskriver att samarbetet med MSU varit gott eller mycket gott. Några nämner också att det samarbetsavtal som tecknats med MSU varit viktigt för centrumets ställning internt på lärosätet och i regionen. På några håll tycks det dock ha funnits olika uppfattningar om hur man borde agera i regionen. Ett exempel som ges är att MSU inte valde att samarbeta med det RUC som låg närmast den plats där man anordnade en kurs utan i stället samarbetade med ett annat RUC som låg längre bort.

Genom att de statliga satsningar som kanaliserades genom MSU omfattade så stora belopp kunde de inte undgå att ha stor betydelse för RUC:s verksamhet. Många RUC beskriver också att en stor andel av de projekt de arbetat med förutsatt MSU-anslag, men för några RUC har de haft en marginell betydelse, på grund av det sätt man arbetar på eller för att verksamheten domineras av andra stora statliga projekt, som SÅL. För några RUC har MSU inneburit att kompetens byggts upp, som nu riskerar att raderas. Det kan gälla att erfarenhet som projektledare har kunnat spridas

till fler personer på lärosätet, eller att man kunnat inrätta speciella tjänster. Flera RUC påpekar dock att så inte är fallet, och poängterar att utan MSU hade man bara fått arbeta på andra sätt.

Samtidigt finns det kritik mot MSU-projekten. Ett RUC påpekar att det varit ansträngande att ha tre uppdragsgivare dvs. MSU, kommuner och lärosätet, och att få ihop arbetet så att det passat alla. Andra RUC är inne på samma linje när de beskriver arbetet som onödigt komplicerat när nationella uppdrag först hanteras av en central skolmyndighet och sedan av RUC. Ryckighet, kort tid för projekten och kort tid för att ansöka om medel är annan kritik som förs fram. En vanlig uppfattning är också att projekten varit alltför styrda till de områden som myndigheten fått i uppdrag av regeringen att arbeta med, och inte anpassade efter lokala behov. Ett RUC som utvecklar denna tanke säger att MSU:s arbetsätt är rimligt om avsikten är att RUC ska vara ett verktyg för en statlig myndighet att driva nationella frågor. Det fungerar dock inte som bas för en verkligt regionalt förankrad och utarbetad skolutveckling i samverkan mellan högskolan och kommunerna, genom att de erbjudanden som ges inte alltid stämmer överens med kommunernas prioriteringar eller RUC:s uppfattning. Det är helt enkelt inte det underifrånperspektiv som behövs, om regeringens avsikt är att RUC ska vara en väg till större lokalt och regionalt ansvar för och inflytande över problemformuleringar och visioner rörande skolutvecklingen. Flera RUC anser att det vore bättre om statliga medel kunde gå direkt till en regional aktör, men uppfattningen delas inte av alla. Flera kommunföreträdare hävdar i intervjuerna att den statliga styrningen inneburit en trygghet, eftersom de kunnat veta att insatserna stämt överens med mål i styrdokumentet.

Nedläggningen av MSU uppfattas knappast som en katastrof av landets RUC. Ett RUC uttrycker det som att man nu kan få mer tid att koncentrera sig på de frågor man själv vill prioritera, en annan att RUC nu kan få en tydligare regional roll. Däremot ses statliga medel som en förutsättning för RUC:s möjligheter att verka i rimlig utsträckning, och som en förutsättning för en utveckling till en likvärdig skola. Samtidigt kan man se att medlen kan behöva riktas, särskilt om de går direkt till kommuner. Hamnar skolutvecklingsmedlen i den totala kommunala budgeten, kan de lätt "ätas upp" av annat.

Om nedläggningen av MSU tas med jämnmot, gäller detsamma inte alls det faktum att myndighetens regionala organisation därmed försvinner. Många RUC uttrycker att staten behöver vara närvarande på regional nivå. Ett RUC uppger att de är angelägna att nu skapa ett samarbete med

ett regionalt kontor som den statliga Skolinspektionen inrättar, även om Skolinspektionen inte har skolutveckling som uppgift. RUC utgör själva sådana regionala aktörer, men kan inte ha till uppgift att garantera nationell likvärdighet. Skolverket är den aktör som kommer att spela den rollen och de flesta RUC verkar ha gott hopp om möjligheten att samverka med Skolverket.

De nationella resurscentrumen

För de nationella resurscentrumen är situationen något annorlunda. Nationellt centrum för matematikutbildning (NCM), Kemilärarnas resurscentrum, Nationellt resurscentrum för fysik, Nationellt resurscentrum för biologi och bioteknik, CETIS, Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk samt NCFE har fått medel till olika projekt som gjort att verksamheten blivit betydligt mer omfattande än den annars skulle ha varit. NCM kommenterar att utan det förtroende som MSU visat hade man inte varit i närheten av den nuvarande organisationen, med dess kompetens, bibliotek m.m. För Fortbildningsavdelningen för skolans internationalisering och Encell, däremot, har expertuppdrag åt centrala myndigheter varit en del av den grundläggande verksamheten.

Resurscentrumens smalare inriktning, med sakkunskap inom ett visst område, kunde innebära att de fick en annan relation till MSU än vad RUC haft. Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk beskriver hur MSU, som skapade uppdragen, bestod av generalister snarare än specialister, medan sakkunskapen om vilket slags uppdrag som behövdes snarare fanns hos resurscentrumet. Centrumen är angelägna om att de fortsatta kontakterna med Skolverket blir goda, men inte nödvändigtvis likadana som med MSU. Den förändrade ansvarsfördelningen mellan centralt och lokalt kan också medföra en annan roll för centrumen.

Slutsatser

En utgångspunkt i vårt arbete har varit att ansvaret för utvecklingen av skolan måste ligga på skolans huvudmän, kommunerna respektive de fristående skolornas ägare. Det behov samhället har av att säkra att alla barn får en likvärdig skolgång gör det dock svårt för riksdag och regering att helt överlämna ansvaret för skolutvecklingen till de enskilda kommunerna respektive friskoleägarna. Det finns därför statliga skolmyndigheter, framför allt Skolverket, som har skolutveckling som en del av sin verksamhet. Andra aktörer av relevans för skolutvecklingen är högskolan, regionala utvecklingscentrum (RUC) och nationella resurscentrum (NRC). I detta avslutande kapitel diskuterar vi vad som framkommit om de olika aktörernas förutsättningar för att spela en roll för den framtida skolutvecklingen.

Kommunerna

Förutsättningarna att klara av att själva driva skolutveckling varierar mycket mellan kommuner. Storlek, ekonomiska förutsättningar, demografi och invandring påverkar både vilka insatser som behöver göras och kommunens förutsättningar att klara av dem. Förutsättningarna kan också påverkas starkt av kommunens organisation, och av politiska beslut om de fristående skolorna. En kommun kan vara mycket drivande, men starkt fokusera på vissa frågor, medan andra frågor riskerar att hamna utanför. Samtidigt finns på många håll en insikt i den egna oförmågan att formulera krav och behov. Små kommuner vill ha stöd, till exempel i form av regionala nätverk, men många kommuner skulle troligen inte orka eller hinna att själva ta de initiativ till den samverkan som behövs.

Många av de intervjuade kommunerna poängterar kommunernas skilda behov, och att nationella lösningar fungerar dåligt. Flera kommuner uttrycker också oro för hur skolutvecklingen ska drivas när det inte finns någon regional organisation för att kanalisera statliga insatser. Myndigheten för skolutvecklings regionala organisation kommenteras i mycket uppskattande ordalag i intervjuerna. De intervjuade pekar ut en speciell arbetsmetod, de så kallade utvecklingsdialogerna, där kommunerna och deras problemanalys och prioriteringar spelade en viktig roll. Sådana utvecklingsdialoger, som Myndigheten för skolutveckling använde sig av,

förefaller inte bara ha fångat upp olika behov, utan också ha betytt mycket för att stärka kommunernas kompetens.

Varken kontinuerlig fortbildning eller behörighet för obehöriga lärare tas upp som allmänt högprioriterade områden av kommunerna. Det finns inte alltid förståelse på den kommunala nivån för lärares önskemål om ämnesmässig kompetensutveckling. Vi anser att det behövs en ökad samsyn mellan lärare, skolledare och förvaltningsnivån om betydelsen av olika slags kompetensutveckling, där ingen av grupperna kan kräva ett självklart tolkningsföretade. Även den ämnesmässiga kompetensutvecklingen behöver kopplas till ett mål- och resultatänkande, genom att effekterna på undervisningen, och helst också på elevernas resultat, följs upp. Det är en del av ett långsiktigt arbete med skolutveckling.

Skolverket

Sedan Myndigheten för skolutveckling lagts ner kanaliseras statliga insatser för skolutveckling genom Skolverket. Regeringens avsikt med nedläggningen av MSU var att ansvarsfördelningen mellan staten och skolhuvudmännen skulle respekteras, och att statens ansvar skulle renodlas och begränsas. Med det följer en ny syn på regionalt arbete och uppsökande verksamhet och Skolverkets arbetssätt skiljer sig i denna del från MSU:s. Att döma av de intervjuer vi gjort anser skolchefer och utvecklingsledare att breda, nationella satsningar inte kan tillgodose deras behov av skolutveckling, eftersom kommunernas (och Sameskolans) behov är så olika. Skolverket uppfattas ofta som avlägset.

Ett exempel på att regeringen och kommunerna verkar ha olika uppfattning om vad som behövs är det gap som finns mellan vad kommunerna prioriterar och vad Lärarlyftet erbjuder. Flera av kommunerna säger sig inte heller ha råd att utnyttja Lärarlyftet, eller avstår av andra skäl, till exempel brist på vikarier. Det visar hur viktigt det är att statliga insatser förankras hos skolhuvudmännen.

Långsiktighet uppfattas som viktigt av kommunerna. En kritik mot MSU som framförs av flera kommuner är att det kunde vara för många projekt samtidigt och för mycket pengar. Flera små kommuner uttrycker att de inte haft tid och ork att delta i alla de erbjudanden som kommit.

Högskolan

Högskolan spelar genom sitt ansvar för lärarutbildningen en roll för skolans kvalitet, eftersom lärarnas kompetens sannolikt är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas resultat. Den roll högskolan spelar för verksamma lärare är inte alls lika tydlig. Att den kompetensutveckling man erbjuder ofta följer högskolans (ämnes)logik kan vara ett problem, eftersom den inte alltid motsvarar kommunernas önskemål. Högskolan som skolutvecklare ses visserligen som garant för forskningsbaserad kunskap, men ibland som alltför teoretisk och inte praxisrelaterad.

Det finns dock tecken på ett förändrat synsätt i högskolan. Mot bakgrund av det ökade kravet på högskolan att samverka med det omgivande samhället är det intressant att lärarutbildningen och VFU-arbetet troligen är den mest välutvecklade formen för sådan samverkan, åtminstone vad gäller kommunerna. Flera kommuner vittnar om att högskolan börjat agera på ett annorlunda sätt, genom att i större utsträckning fråga efter kommunernas åsikter och önskemål. Någon formulerar det som att högskolan ”börjar se nyttan för lärosätet att samarbeta med kommunerna”.

Samtidigt säger flera kommuner att det är ett problem om högskolan inte är välunderrättad om vad som händer inom skolan. Förändringar av skolan påverkar både lärarutbildningen och kompetensutvecklingen av verksamma lärare, både vad gäller upplägg och innehåll av utbildning. Om högskolan inte är väl förtrogen med förändringen av skolan får den svårigheter att vara ett redskap för skolutveckling. Då finns det också en risk för att andra aktörer än högskolan tar över kompetensutvecklingen av lärare, vilket skulle minska förutsättningarna att forskningsanknyta skolans verksamhet.

Regionala utvecklingscentrum

Att döma av de svar vi fått från de skolchefer och utvecklingsledare vi intervjuat finns det alltså ett starkt behov av en lokal aktör. De på många håll goda erfarenheter som finns av regionala utvecklingscentrum talar för att de kan vara en sådan aktör, under rätt förutsättningar. Centrumen skiljer sig dock åt, som redan framgått, i flera avseenden. Om centrumen ska kunna verka i regioner med olika förutsättningar måste det antagligen finnas ett visst utrymme för sådana skillnader. Ett framtida RUC behöver alltså ha en sådan organisation och ett sådant uppdrag att det kan anpassas till olika kommunala behov.

De roller för RUC som lyfts tydligast av kommunerna är som ledare eller initiativtagare till nätverk och som ingång till högskolan. Mötesplatser behövs, inte minst när förändringar påverkar både skolan och högskolan, som reformer av skolan eller av lärarutbildningen. RUC kan också fylla en viktig funktion som någon som ökar kommunernas beställarkompetens. När det gäller att leverera kompetensutveckling är RUC:s roll inte lika självklar, och RUC riskerar att ha svårt att jämka samman högskolans och kommunernas önskemål och behov. Vi tycker oss dock se att detta problem minskar.

Trots att en koppling till lärarutbildningen är ett slags definition av ett regionalt utvecklingscentrum finns det för flera RUC ingen tydlig sådan koppling. Det behöver inte vara ett problem i sig men en formell knytning till lärarutbildningen kan bli ett problem för skolutvecklingen i de områden där det inte finns någon sådan utbildning. Om antalet lärosäten med lärarutbildning minskar, eller om flera lärosäten bara har någon av lärarutbildningens inriktningar⁹, ökar den risken.

RUC har att balansera mellan olika kulturer: när de säljer sina tjänster och är självfinansierande i en akademisk kultur utan företagstradition; och när de företräder den akademiska traditionen gentemot kommunernas organisations- och förvaltningskultur. I fenomenet RUC finns alltså en hel del inbyggda förutsättningar att förhålla sig till, som medför svårigheter. Att inom en organisation (högskolan) inkludera en annan organisation, som arbetar på andra villkor, är en utmanande uppgift. Om högskolan får en ny associationsform som en utredning¹⁰ nyligen föreslagit kan det tänkas innebära en ny situation för RUC.

Vad kännetecknar ett bra RUC?

Vi ser en rad faktorer som är viktiga för ett framgångsrikt arbete. Inte överraskande krävs det ett nära samarbete mellan kommuner och RUC om verksamheten ska bli vad kommunerna vill ha. För att lyckas krävs att RUC har en stark och tydlig ställning inom lärosätet (eller annan organisation det kan tänkas föras till), att det finns ett engagemang från lärosätets ledning och att det finns en genomtänkt strategi och verksamhetsidé. Det krävs också en tydlig vilja från kommunernas sida, som uttrycks i att de företräds av personer med mandat att fatta beslut. Vi ser att RUC har lyckats bäst då de arbetar mot flera nivåer i kommunerna, mot skolchefer,

9. Se En hållbar lärarutbildning (SOU 2008:109).

10. Självständiga lärosäten (SOU 2008:104).

utvecklingsledare och rektorer. Det är dock svårt att få något grepp om genomslaget i termer av antal skolor som nås av RUC:s verksamhet eftersom det allmänt sett inte ställs upp några kvantitativa mål.

Det som kännetecknar framgångsrikt arbete är ofta långsiktighet, delaktighet och processtänkande. Det är också ett arbetssätt som blir allt vanligare för RUC. En viktig förutsättning för framgång är att kommunerna är jämställda med högskolan i RUC:s beslutande eller rådgivande organ. ”Lyhördhet för kommunernas bedömning av sina behov” är en nyckelfras. Inte helt förvånande verkar RUC som har kommuner som medfinansierar generellt ha mer reell samverkan med kommunerna vad gäller verksamhet, och också ha ett bättre ekonomiskt läge (inte samma beroende av MSU). Att kommuner som är medfinansierare är mer måna om verksamheten för att de är delaktiga kan vara en rimlig tolkning.

Vi har inte sett något tydligt samband mellan RUC:s framgång och om det är centralt placerat på lärosätet eller ligger under någon del av organisationen. Det är rimligt att tro att det snarare handlar om förmåga att arbeta självständigt, liksom om RUC:s anseende och kontaktyta inom lärosätet. Värdet av att ha högt uppsatta företrädare för lärosätet i centrumets styrgrupp (eller motsvarande) är mindre klart. Å ena sidan kan det vara en styrka att ha med sådana starka namn, å den andra kan det medföra att centrumet blir hårt knutet till högskolan, och att kommunernas ställning blir svagare.

Geografiska avstånd är ett tydligt problem, inte bara i norra Sverige. Kommuner vittnar om svårigheter att delta i möten och utbildning på grund av att det medför resor. Webblösningar, som videokonferenser eller olika former av distansutbildning skulle kunna användas i mycket större utsträckning. Det ser vi som ett tydligt utvecklingsområde.

Uppdrag

Den utredning som föregick nedläggningen av MSU¹¹ drog slutsatsen att en fastare och tydligare struktur var en förutsättning för att RUC skulle kunna bidra till kvalitetsutveckling och likvärdighet i svensk skola. En fastare struktur är kanske önskvärd¹², men framför allt tror vi att det behövs ett tydligare uppdrag. Det är också något som troligen skulle välkomnas av de flesta centrumen. Som framgår nedan bör samarbete med NRC skrivas

11. En ny myndighetsstruktur på skolområdet (SOU 2007:79).

12. Lärarutbildningsutredningen föreslår att samverkansorgan för VFU inrättas, där skolhuvudmännen har ett reellt inflytande. Parallellen till RUC är öppenbar.

in i uppdraget. Det är också angeläget att de fristående skolorna ingår i RUC:s uppdrag. Det är i dag stor skillnad i hur mycket de fristående skolorna berörs av RUC:s arbete. Den närmare utformningen av uppdraget behöver utredas, men det bör utgå från vilken funktion som RUC ska ha, dvs. vilka som är de prioriterade målen för RUC:s verksamhet. Ett övergripande mål kan vara att bidra till att all utbildning uppfyller skollagens krav på likvärdighet. Ett annat mål kan vara att bättre knyta samman lärarutbildning, forskning och skolverksamhet. Hur målen tolkas, och hur arbetet läggs upp, måste kunna variera utifrån regionala förhållanden.

Trots att RUC är en regional organisation är den regionala tillhörigheten inte alltid självklar. Kommuner kan ingå i ett organiserat samarbete med ett annat RUC än det närmaste, eller använda sig av mer än ett RUC:s tjänster, och RUC kan agera långt utanför länsgränserna. Vi tror inte att det vore önskvärt att stänga den möjligheten – en viss konkurrens, som i dag, kan gynna kvaliteten – även om det kan finnas ett geografiskt ansvar. Av samma skäl bör en knytning till de regionala kommunförbunden troligen undvikas.

Den begränsade fasta finansiering som de flesta RUC har innebär att verksamheten är mycket beroende av tillfälliga projekt. Detta är troligen av ondo för det långsiktiga arbetet. Det är också svårt att ställa krav på verksamheten så länge RUC ska vara mer eller mindre självfinansierade. Ett tydligare uppdrag förutsätter ökad finansiering, vilket i sin tur förutsätter att uppdraget från regeringen kopplas till resurser.

Nationella resurscentrum

Medan RUC är kända av de skolchefer och utvecklingsledare som intervjuats, är NRC nästan helt okända, med undantag för NCM. Det är inte förvånande med tanke på dels de begränsade resurserna hos de flesta NRC, dels att NRC vänder sig direkt till berörda lärargrupper eller lärare. Vår bedömning är dock att en förankring på ledningsnivå inom kommunerna skulle förbättra möjligheterna att centrumens verksamhet används strategiskt, och att målen med verksamheten därmed bättre nås. Det är därför ett problem att centrumen, och de resurser de kan erbjuda, inte är bättre kända på fler nivåer i kommunerna.

En delförklaring till det bristande genomslag som centrumen har fått på ledningsnivå i kommunerna är enligt vår mening olika syn på behoven av kompetensutveckling. Vi tycker oss ha sett en motsättning mellan en del lärares önskemål om ämnesmässig kompetensutveckling och kommu-

nernas huvudsakliga inriktning på mer allmänna skolfrågor. I den nyligen framlagda lärarutbildningsutredningen¹³ skriver utredaren:

Utredningen menar att det bör finnas ett nationellt ämnesdidaktiskt centrum för varje större skolämne, som får ett övergripande uppdrag att stimulera ämnesdidaktisk forskning, skapa kontakter mellan skolhuvudmän, lärarutbildningar och ämnesinstitutioner, samt ge kvalitetsstöd åt lärarutbildningarna. De ämnesdidaktiska centra bör också stimulera till diskussioner angående ämnesinnehållet i alla skolformer och hur detta på lämpligaste sätt kan återspeglas i lärarutbildningens akademiska ämnesinnehåll, så att utbildningen blir såväl yrkesrelevant som vetenskapligt grundad. Nationella ämnesdidaktiska centra i ett antal ämnen och ämnesområden bör snarast inrättas och sökas i konkurrens mellan lärosäten med etablerad och relevant forskningsbas för respektive ämne eller ämnesområde.

Vi anser att lärarutbildningsutredningens förslag är intressant och att de centrum som föreslås skulle innebära ett bättre stöd för skolutvecklingen än vad de flesta nationella centrum för närvarande kan ge. Det är dock flera frågor som behöver utredas ytterligare. En sådan fråga är var gränsen ska gå för vad som är ett ämne av sådan storlek att det motiverar ett centrum, eller ens om centrumen bör begränsas till ett ämne.

Tydligheten i uppdraget till centrumen måste vägas mot risken att låsa sig för de ämnesavgränsningar som finns i dag. Språkets betydelse för inlärning i alla skolämnena gör också att språkfrågor knappast kan begränsas till, till exempel, ett centrum för svenska eller för främmande språk. Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling ligger i dag vid Skolverket, och ett motsvarande didaktiskt centrum bör kanske placeras så att det är en resurs för övriga centrum. En annan fråga som behöver utredas är om centrumen ska spela samma roll för ämnesinnehåll som för ämnesdidaktik. Vi vill också peka på vikten av att inkludera ett internationellt perspektiv. Det har de senaste åren bildats flera nationella resurscentrum, till exempel i våra nordiska grannländer och i Storbritannien, som kan vara värda att uppmärksamma. Det gäller också den regionala organisationen för skolutveckling i dessa länder, som helt skiljer sig från RUC.

Även om nationella centrum för ämnesdidaktik söks i konkurrens mellan lärosäten, enligt lärarutbildningsutredningens förslag, lär de flesta av de nationella resurscentrum som finns i dag ha goda förutsättningar att väljas. Ett undantag är Encell, Nationellt kompetenscenter för livslångt lä-

13. En hållbar lärarutredning (SOU 2008:109).

rande, som inte är inriktat mot ett specifikt ämne. Den kunskap som finns där kan i stället komma andra centrum till del genom att Encell blir en gemensam resurs. NCCF, Nationellt centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom, som i dag har i uppdrag att främja fysisk aktivitet och andra hälsofrämjande insatser, har en tydligare koppling till skolans idrottsämne än till hem- och konsumentkunskapsämnet, med dess större bredd än det tidigare hemkunskapsämnet. Vid utformningen av ett nytt ämnesdidaktiskt centrum bör man ta hänsyn till skillnaden mellan idrottsämnet och hem- och konsumentkunskapsämnet. Det har också i denna utvärdering framkommit synpunkter på avgränsningen mellan Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk och Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling, och vi bedömer att den behöver utredas närmare.

Vi har tidigare beskrivit det problem som geografiska avstånd kan medföra, särskilt för små kommuner. Vi har också beskrivit hur okända de flesta nationella centrumen är i kommunerna. Dessa båda förhållanden tillsammans talar enligt vår mening för någon form av samverkan mellan de nationella centrumen och andra parter, med regional förankring. En sådan part kan vara RUC. Det förekommer att NRC och RUC samarbetar, men vi tror att omfattningen kan bli betydligt större. Hur ett sådant samarbete ska utformas för att bli så givande som möjligt är dock en fråga att utreda. De två typerna av centrum har, och skulle om lärarutbildningsutredningens förslag går igenom ännu mera få, alltför olika uppdrag för att inordnas i samma organisation. De nationella centrumen har ett med nödvändighet ganska snävt specialistfokus, medan de regionala centrumen ska vara mer av generalister som kan ge kommuner och skolor stöd inom ett brett fält av skolutveckling. Det innebär skilda arbetssätt, skilda krav på personalens kompetens, skilda behov av kompetenser i styrande och rådgivande församlingar osv. Uppdrag i regleringsbrev, eller i annan form, är antagligen en mer framkomlig väg. Sådana uppdrag bör vara fleråriga och följas upp med jämna mellanrum.

Ett nytt slags NRC, med ett betydligt större uppdrag och därmed mer omfattande verksamhet, förutsätter naturligtvis ökade anslag.

Bilaga I: Statliga insatser för skolutveckling

Myndigheter verksamma på skolområdet

Från den 1 oktober 2008 är tre statliga myndigheter engagerade inom skolområdet: Statens skolverk, Statens skolinspektion och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Skolverket är en myndighet för uppföljning, utvärdering, styrdokument och nationella utvecklingsinsatser. Skolinspektionen är en ny myndighet som ska ha tillsyn över och granska kvaliteten i skolväsendet, inklusive de fristående skolorna, och pröva rätt för fristående huvudmän att driva förskole- eller skolverksamhet. Specialpedagogiska skolmyndigheten är en ny myndighet vars uppgift är att ge specialpedagogiskt stöd till skolhuvudmän, främja tillgången på läromedel, driva specialskolor för vissa elevgrupper och fördela statsbidrag till studerande med funktionsnedsättningar och till utbildningsanordnare. Mellan den 1 mars 2003 och den 30 september 2008 fanns Myndigheten för skolutveckling (MSU) som hade till uppgift att stödja kommuner och andra huvudmän i deras utveckling av verksamheten ”så att nationellt fastställda mål och likvärdighet i utbildningen uppnåddes”.

MSU arbetade dels med generella insatser för att nå mål som gäller för hela landet, dels med riktade insatser som var förankrade i en region, kommun eller skola. En av utgångspunkterna för den utredning¹⁴ som föregick beslutet att ändra myndighetsstrukturen var att en statlig myndighet inte ska göra riktade, konsultativa insatser. Utvecklingsinsatserna bör i stället utformas utifrån gällande ansvarsfördelning i det mål- och resultatstyrda skolsystemet. De nationella utvecklingsinsatser som Skolverket bör kunna genomföra¹⁵ ska kunna motiveras utifrån ett statligt ansvar för likvärdighet över landet och med att det föreligger ett tydligt mervärde i nationella insatser. Insatserna ska genomföras med utgångspunkt i nationellt identifierade behov och ska på ett relevant och ändamålsenligt sätt utgå från nationella mål och prioriteringar samt från huvudmännens förbättrings- och utvecklingsbehov.

14. Tre nya skolmyndigheter (SOU 2007:79).

15. Regeringens proposition 2007/08:50, Nya skolmyndigheter.

Några större statliga insatser

MSU-projekt

Myndigheten för skolutveckling hade ca 40 pågående regeringsuppdrag under år 2007. Uppdragen var i allmänhet fleråriga och genomfördes normalt i samarbete med kommuner och regionala utvecklingscentrum. Exempel på större uppdrag, som omfattade många kommuner, var att öka kompetensen inom läs-, skriv- och matematikutveckling, förbättra kvalitetsarbetet och kvalitetsredovisningen, inte minst i förskolan, och det så kallade mångfaldsuppdraget.

Behörighetsgivande vidareutbildning

Under år 2008 pågick tre statliga projekt med syfte att få fler behöriga lärare. Projekten har pågått olika länge, förlängs ett år i taget och drivs vid sex till åtta lärosäten: VAL, vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen, avser verksamma lärare som har högskoleutbildning. Utbildningen omfattar som mest 60 högskolepoäng, dvs. ett års heltidsstudier. SÄL, särskild lärarutbildning för yrkeslärare på gymnasiet, avser främst verksamma, men även nyrekryterade, lärare i yrkesämnena som inte har lärarexamen. Utbildningen omfattar 90 högskolepoäng, och ges på halvfart och distans. ULV, utländska lärares vidareutbildning, riktar sig till personer som har en lärarutbildning från ett annat land men inte är behöriga att undervisa i Sverige. Kompletteringen är i form av antingen behörighetsbevis eller svensk lärarexamen och omfattar högst 120 högskolepoäng, dvs. fyra terminers heltidsstudier.

Läraryftet

Det så kallade Läraryftet är en satsning på fortbildning av verksamma, behöriga lärare under perioden 2007–2010. Satsningen är tänkt att omfatta ca 30 000 lärare. Fortbildningen kan utgöras av högskoleutbildning som ges på uppdrag av Skolverket, eller av reguljär högskoleutbildning, och omfattningen ska företrädesvis motsvara en hel termins studier (en halv termin för förskollärare). Skolverket ska prioritera fortbildning på områden som visat sig vara eftersatta, eller områden som pekats ut av skolhuvudmännen. Lärarna har tjänstledigt med 80 procent av lönen, varav staten och skolhuvudmännen betalar 7 respektive 3 tiondelar.

Bilaga 2: En förteckning över de regionala utvecklingscentrumen

CSU, Centrum för skolutveckling, Högskolan i Borås

PUD, Pedagogiskt utvecklingscentrum Dalarna, Högskolan Dalarna

PUC, Pedagogiskt utvecklingscentrum, Högskolan på Gotland

PUX, Pedagogiskt utvecklingscentrum Gävleborg, Högskolan i Gävle

GRUC, Göteborgs regionala utvecklingscentrum, Göteborgs universitet

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Högskolan Halmstad

Forum för skolutveckling, Högskolan Väst

PULS, Pedagogiskt utvecklingscentrum – lärande i samverkan, Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Högskolan i Kalmar

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Karlstads universitet

RUCK, Sektionen för lärarutbildning, Högskolan Kristianstad

CKS, Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Luleå tekniska universitet

RUC, Lärarutbildningen Malmö, Malmö högskola

RUN, Regionalt utvecklingsnätverk, Mittuniversitetet

DURUC, Södermanlands- och Västmanlands läns regionala utvecklingscentrum i skolutvecklingsfrågor, Mälardalens högskola

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Högskolan i Skövde

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Stockholms universitet

RESUSH, Regional skolutveckling med Södertörns högskola, Södertörns högskola

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Umeå universitet

RegPed, Regionalt pedagogiskt kunskapscentrum, Uppsala universitet

RUC, Regionalt utvecklingscentrum, Växjö universitet

Bilaga 3: Skolverkets panelundersökning

Totalt antal svar, Skolverkspanelerna 2008

Målgrupp	Antal respondenter	Antal besvarade enkäter	Svarsfrekvens
Förskolechef	224	120	54 %
Rektor grundskola	308	173	56 %
Rektor frist. grundskola	90	53	59 %
Rektor gymnasieskola	97	59	61 %
Rektor frist. gymnasieskola	74	41	55 %
Rektor för vuxenutbildning	112	74	66 %
Totalt	905	520	58 %

Regionala utvecklingscentrum och Nationella resurscentrum

(Förklarande text: Regionala utvecklingscentrum [här kallat RUC, men andra namn såsom PUD och RUN förekommer] finns vid universitet/högskolor med lärarutbildning, för samarbete med kommuner. RUC kan ha varierande verksamhet, bl.a. anordna seminarier, bygga nätverk och förmedla högskolekurser för lärare/skolledare. Nationella resurscentrum (NRC) finns på ett antal ställen i landet och är specialiserade inom olika ämnen. Högskoleverket har i samverkan med Skolverket i fått i uppdrag att utreda vilken betydelse dessa centrum har för skolutvecklingen.)

Har ni på er förskola/skola, genom direktkontakt eller via kommunen, använt/deltagit i ett RUC:s verksamhet under de senaste två åren? Andel (%) angivet för respektive målgrupp.

	Vid enstaka tillfällen, %	Vid flera tillfällen, %	Inte alls, %	Känner inte till regionala utvecklingscentrum, %	Totalt antal respondenter som besvarat frågan
Förskolechef	19	11	41	29	119
Rektor grundskola	26	26	38	11	170
Rektor frist. grundskola	11	4	57	28	53
Rektor gymnasieskola	31	19	29	22	59
Rektor frist. gymnasieskola	20	5	63	12	41
Rektor för vuxenutbildning	24	14	46	16	74

Om er skola använt/deltagit i något RUC:s verksamhet, vad är era erfarenheter av deras insatser? Andel (%) angivet för respektive målgrupp. (Observera ett stort internt bortfall, de respondenter som inte känner till regionala utvecklingscentrum har inte besvarat denna fråga.)

	Insatserna håller hög kvalitet, %	Insatserna håller godkänd kvalitet, %	Insatserna håller bristfällig kvalitet, %	Har inte använt RUC, %	Totalt antal respondenter som besvarat frågan
Förskolechef	19	24	0	57	75
Rektor grundskola	24	34	0	43	143
Rektor frist. grundskola	7	16	0	77	31
Rektor gymnasieskola	16	41	2	41	44
Rektor frist. gymnasieskola	6	17	0	77	35
Rektor för vuxenutbildning	14	35	0	51	57

Har er skola, eller enskilda lärare, använt något/några av de nationella resurscentrumens (NRC) verksamhet under de senaste två åren? Andel (%) angivet för respektive målgrupp, där respondenterna har kunnat markera ett eller flera alternativ. (Observera att tabellen är uppdelad i två delar på grund av omfattningen av svarsalternativ.)

	För matematik- utbildning (Göteborg), %	För kemilärare (Stockholm) %	För fysik (Lund), %	För biologi och bioteknik (Uppsala), %	För teknik (Linköping), %	För sfi och svenska som andraspråk (Stockholm), %
Förskolechef	11	0	0	0	0	0
Rektor grundskola	22	1	1	1	2	3
Rektor frist. grundskola	17	6	2	0	0	4
Rektor gymnasieskola	20	9	7	3	2	3
Rektor frist. gymnasieskola	15	7	2	0	2	0
Rektor för vuxenutbildning	5	1	3	3	0	22

	För främjande av god hälsa hos barn och ungdom (Örebro), %	För skolans internationalisering (Uppsala), %	För livslångt lärande (Jönköping), %	För språk-, läs- och skrivutveckling (Stockholm), %	Nej, vi har inte använt NRC:s verksamhet, %	Vet inte, %	Totalt antal respondenter
Förskolechef	1	0	1	4	1	27	120
Rektor grundskola	4	0	0	12	0	38	173
Rektor frist. grundskola	2	0	2	11	0	11	53
Rektor gymnasieskola*	2	7	2	9	61	-	59
Rektor frist. gymnasieskola*	0	0	0	2	76	-	41
Rektor för vuxenutbildning	0	3	4	7	0	35	74

* Alternativet "vet inte" saknades för gymnasieskolan.

För utgifter i anslutning till uppdraget får Högskoleverket disponera 1 500 000 kronor från det på statsbudgeten under utgiftsområde 16 för budgetåret 2008 uppförda ramanslaget 25:3 Utveckling av skolväsende, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg anslagsposten 8 Disponeras av Myndigheten för skolutveckling efter beslut av regeringen som utbetalas av Myndigheten för skolutveckling efter rekvisition.

Högskoleverket ska genomföra uppdraget i samverkan med Skolverket efter samråd med berörda lärosäten, Myndigheten för skolutveckling, utredningen om en ny lärarutbildning (U 2007:10) och andra berörda myndigheter och organisationer. Uppdraget ska redovisas senast den 1 februari 2009.

Ärendet

Staten har ett övergripande ansvar för kvalitet och nationell likvärdighet i skola och vuxenutbildning. Lärarutbildningen är ett av statens instrument för att upprätthålla dessa. Staten stödjer också på andra sätt huvudmän och skolor på områden som är väsentliga för att garantera en likvärdig skola och vuxenutbildning i hela landet. Sådana statliga utvecklingsinsatser kanaliseras främst genom de statliga skolmyndigheterna. Det har även utvecklats forum inom universitet och högskolor som bl.a. ger stöd till skolutveckling. Det gäller främst regionala utvecklingscentrum vid lärosäten med lärarutbildning samt nationella resurscentrum, varav de flesta inom det naturvetenskapliga området.

Regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum har sedan mitten av 1990-talet vuxit fram successivt. Det första nationella resurscentrumet inrättades 1994 och regionala utvecklingscentrum började inrättas från 1997.

I budgetpropositionen för 1997 (prop. 1996/97:1) gjorde regeringen bedömningen att bildandet av regionala utvecklingscentrum vid lärosäten med lärarutbildning borde stimuleras. Regeringen förutsatte att högskolan skulle utveckla samarbetsmodeller tillsammans med förskolor, skolor och kommuner. Formerna för centrumen skulle enligt regeringen tillåtas variera och anpassas efter regionernas skilda förutsättningar. Högskoleverket har enligt regleringsbrevet i uppgift att stödja centrumen. Även Skolverket och senare Myndigheten för skolutveckling har på olika sätt stött utvecklingen.

De nationella resurscentrumen har inrättats på delvis olika grunder. För kemi, fysik och teknik sågs centrumen ursprungligen som ett led i lärosätens arbete med att rekrytera studenter. För övriga centrum, med verk-

samhet inom matematik, biologi och bioteknik, svenskundervisning för invandrare och svenska som andraspråk samt för främjande av god hälsa, har inriktningen mer uttryckligen varit mot att utveckla undervisningen i förskolan, grund- och gymnasieskolan samt vuxenutbildningen. Nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling drivs inte av ett lärosäte utan av Myndigheten för skolutveckling. Vid högskolan i Jönköping finns ett nationellt kompetenscentrum för livslångt lärande (Encell). Uppsala universitet har också i uppdrag att bedriva viss internationell lärarfortbildning m.m. Även i detta sammanhang har Skolverket och senare Myndigheten för skolutveckling på olika sätt bidragit till utvecklingen.

Regeringen har avstått från att ge centrumen preciserade uppdrag vilket lett till en stor variation i verksamheten. Regeringen saknar en samlad information om hur centrumen har fungerat. Enskilda resurscentrum har låtit utvärdera sin verksamhet och Högskoleverket har i viss utsträckning följt upp de regionala utvecklingscentrumen. Myndigheten för skolutveckling har följt upp de uppdrag som lagts på centrumen. Någon mer djupgående bedömning av verksamheten har dock inte gjorts.

Skolmyndighetsutredningen konstaterade i sitt betänkande (SOU 2007:79) att utvecklingen av verksamheten i förskolan, fritidshemmet, skolan och vuxenutbildningen är beroende av tillgången på adekvat kompetensutveckling. Regionala utvecklingscentrum, med sin koppling till högskolevärlden, borde därför uppfattas och användas som en resurs för skolutveckling. Utredningen bedömde att ett utvecklat samspel mellan skolhuvudmän och regionala utvecklingscentrum kan bidra till kvalitetsutveckling och likvärdighet i svensk skola. En sådan utveckling skulle enligt utredaren emellertid förutsätta att centrumens verksamhet gavs en fastare och tydligare struktur. Av utredningen framgår även att det av tidskäl inte var möjligt för utredningen att ge en komplett bild över floran av nationella centrubildningar och deras kompetens. Utredningen konstaterade dock att flera av dem har uppdrag som tangerar eller överlappar delar av den främjande och stödjande verksamhet som bl.a. Myndigheten för skolutveckling bedriver. Utredaren ansåg att kunskapen och kompetensen på respektive område borde tas till vara. De nya skolmyndigheterna borde därför enligt utredaren vinnlägga sig om att finna former för samverkan med dessa organisationer. Utredaren ansåg att för att dessa centrum ska kunna verka som nationella resurser och bidra till kvalitetshöjning på skolområdet krävs att centrubildningarnas ansvarsområde och kapacitet förtydligas för enskilda skolhuvudmän och myndigheter.

I propositionen om nya skolmyndigheter (prop. 2007/08:50) bedömde regeringen att statens utvecklingsinsatser för skolan bör begränsas och förtydligas jämfört med i dag, både när det gäller inriktning och arbets sätt. Regeringens proposition behandlar dock bara den del av statens stöd till utvecklingsinsatser som ges via skolmyndigheterna. Skolmyndighetsutredningen bedömde att ett utvecklat samspel mellan regionala utvecklingscentrum och huvudmän kan bidra till kvalitetsutveckling och likvärdighet i svensk skola. Även de insatser för skolutveckling som regionala utvecklingscentrum och nationella resurscentrum gör behöver därför ses över.

På regeringens vägnar

Lars Leijonborg

Anna Barklund

